

Poština plačana v gotovini.

VRTEC

1934-1935

1

LETNIK 65

VSEBINA 1. štev.: P. J. Stahl — A. A.: Maruška — Gustav Strniša: Solčna
basen (Pesem) — Ivan Albreht: Zarja vabi (Pesem) — Mirko Kunčič:
Jesen bednih otrok (Pesem) — Venceslav Winkler: Zvonovi pojo (Pe-
sem) — J. Rožencvet: Piškav oreh — Mara Husova: Štruklji — M. Si-
mončič: Morje (Pesem) — Dr. K. C.: Naše morje — Jadranski teden —
Anton Janša — slovenski čebelar — Uganke.

Knjižnicam priporočamo

VRTEC IN ANGELČEK

1933/1934

(dobro vezana Din 30'—; Angelček sam Din 10'—).

Od prejšnjih letnikov imamo še sledeče vezane izvode:

<i>Vrtec in Angelček</i>	1932/33 (Din 30'—; Angelček sam Din 10'—)
„ „ „	1931/32 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
„ „ „	1930/31 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
„ „ „	1929/30 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
„ „ „	1928/29 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
„ „ „	1927/28 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
„ „ „	1926/27 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
„ „ „	1925/26 (Din 30'—; „ „ Din 10'—)
<i>Vrtec</i>	1922 (Din 18'—); <i>Angelček</i> 1925 Din 10'—

V knjigarnah se po knjigotržni ceni dobe:

Vrtec 1910, 1911, 1913 do 1917, 1921 do 1932.

Angelček 1895, 1906, 1908, 1912 do 1916, 1919, 1921 do 1932.

Uprava VRTCA, Ljubljana,

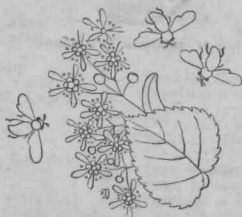
Kopitarjeva ulica 2 (H. Ničman).

»Vrtec« stane za vse leto Din 15'—, s prilogo »Angelček« Din 20'—. Izdaja konzorcij »Vrtca« (Alojzij Košmerlj). — Urejujeta Vinko Lavrič, katehet v Ljubljani, Resljeva cesta 11 (oblastem odgovoren) in Janez Pucelj, župnik na Ježici. — Uprava »Vrtca« v Ljubljani, Kopitarjeva ulica 2 (H. Ničman). — Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (K. Čeč).

črna, verati v vrtni!

VRTEC

LETNIK 65

V LJUBLJANI 1934/35

Izdaja
in tiska Jugoslovanska tiskarna
r. z. z o. z. v Ljubljani (K. Čeč)

VII, B, 28137, 1

Vse pravice pridržane

VSEBINA

PESMI

Sončna basen. (G. Strniša)	5
Zarja vabi. (I. Albreht)	5
Jesen bednih otrok. (M. Kunčič)	4
Zvonovi pojo. (V. Winkler)	4
Morje. (M. Simončič)	11
Ave Maria! (Svjatoslav)	20
Jesenska. (1. Svjatoslav, 2. M. Kunčič)	20
Jež in miška. (G. Strniša)	25
Prošnja. (V. Žitnik)	26
Lučke na grobeh gorijo... (V. Bitenc)	48
Meni, tebi in vsem. (Svjatoslav)	48
Božična. (Svjatoslav)	56
Na sveti večer. (B. K.)	56
Zlata zvezda gori gre... (Svjatoslav)	56
Novoletna. (Svjatoslav)	62
Ob mrtvem kralju. (Maksimov)	75
želja (—t—o)	84
Snežinke. (M. Kunčič)	88
Zalostna ptička. (Fr. Ločniškar)	88
Cigančkova pesem. (M. Kunčič)	89
Dvoje rok. (V. Winkler)	89
Prički trkajo. (Gregor Mali)	102
Tiho noč prihaja... (Joža Vovk)	105
Pesmi v mladem vrbju. (M. Kunčič)	108
Pomlad prihaja. (Gregor Mali)	119
Zima in pomlad. (Gregor Mali)	120
Pomladna. (Gregor Mali)	121
Tvoj mladec sem, Kristus (Gr. Mali)	135
Večerni zvon. (A. M.)	140

Ovitek: Anton Janša — slov. čebelar, str. 15. — Anton Bezenšek; Fran Erjavec; Janez Puhar; Franc Ks. Meško; Gregor Rihar; Ivan Tomšič; Simon Jenko; Matija Čop.

Uganke 16, 52, 48, 50, 112
in na ovitkih.

RAZNO

† Aleksander I., kralj Jugoslavije	55
Nj. Vel. kralj Peter II.	54
Jugoslovanski mladini	74
Mati pa dela zastoj (—ž)	92
Zakaj je sneg bel? (—ž)	106

Čuvajmo naše morje! (V. L.)	110
Ali pri vas tudi tako? (aa)	120
Berači. (Fr. Ločniškar)	121
Zgodba vrabčeve družine. (—ž)	122
Najbolj brhek... (aa)	159
Sonce, zvezde, luna (—ž)	140

Nove knjige 80,	160
Za dobro voljo 111,	128
Smeh je zdrav 111,	128
Čuda v naravi 127,	145
Nekaj tega in onega 144,	159
Za razmišljanje 144	

POVESTI

Maruška (P. J. Stahl-A. A.)	1, 17
35, 49, 81, 97, 115, 129,	145
Piškvav oreh (J. Rožencvet)	5, 21,
	39, 57
Štruklji. (Mara Husova)	8
Pravljičica o vlakcu. (V. Winkler)	24
Sončnica in čarovnik. (L. Fatur)	29
Drvar in črnošolec. (L. Fatur)	42
Miška... (Magajna Bogomir)	62
Zvezde. (J. Rožencvet)	67
Zver. (Narte Velikonja)	70, 85, 100,
	117
Strah je votel. (L. Fatur)	90
Pravljičica o Jernejčku in mrtvi vasi. (V. Winkler)	105
Pomlad male Nine. (Oroslava)	126, 145
Zgodaj začne žgati, kar kopriva če postati. (V. Jagodič)	136, 151
Franček in Janez (Fr. Lashbacher)	154

Mladi stražarji: Naše morje str. 12; Morje, vir bogastva, 27; Morje, vir zdravja, 45; Naša obala, 77; Naše Primorje, 95; Naši Primorci, 109; Naše zvezde s Primorjem, 124; Naša trgovska mornarica, 141; Naši sosede in naša obramba na Jadranu, 157. (Vse našete članke spisal dr. K. C.)
Jadranski teden, 14; Drevo v bregu, 44; Trogirski portal, 47; Lepe počitnice na morju, 79; Na mejo (Fidelis), 95.

ŠT. 1 1934/35 VRTEC LETNIK 65

P. J. Stahl — A. A.:

Maruška.

I.

Dolga leta je bila Ukrajina med dvema ognjema, in sicer med veliko Rusijo in Poljsko. Mogli bi reči celo »med štirimi ognji«, če bi šteli še Turke in Tatare. Ker se Ukrajina ni mogla sporazumeti s Poljaki, se je končno zvezala z mogočnimi Rusi.

»Preslabi smo, da bi se še naprej bojevali s sosedi. Res je, da smo se doslej slavno borili; toda končno nas bodo strli. Rusija nam ponuja zvezo, sprejmimo jo!«

Tako je premišljeval in govoril stari glavar Bogdan Hmeljniki in ljudstvo ga je poslušalo.

V začetku je šlo vse dobro. Rusi so spoštovali vse: enakost, bratstvo in svobodo; polagoma so se pa razmere spremenile.

Še preden je minulo leto dni, je ljudstvo imelo nešteto vzrokov reči glavarju Bogdanu: »Kaj smo storili?« Praviijo, da je stari Bogdan jokal zaradi tega in da ga ni moglo nič potolažiti.

»Skušajmo popraviti,« je pravil pozneje; toda ni imel sreče in je od žalosti umrl.

Po njegovi smrti je morala Ukrajina pretrpeti veliko preizkušenj. Razdelila se je v dva tabora; eni so bili še za Rusijo, drugi so se potegovali za Poljsko. Še tretjo stranko sa ustanovili. Ta je bila za popolno neodvisnost Ukrajine; žalibog jih je bilo prav malo za to.

Kozak Danilo Čaban je prebival s svojo družino v hiši na deželi. Še tako velik razvajenec bi bil zadovoljen s takim stanovanjem.

Danilo je to hišico podedeloval; oče, ki jo je imel po svojem očetu — ta pa spet po svojem — mu jo je izročil na smrtni postelji. Ne vem, koliko rodov je že imela ta hišica pod svojo streho.

Danilova hiša ni bila nikdar pusta; ležala je med prostrano stepo in širnim gozdom, med globoko reko in žametastimi travniki, med visokimi gorami in hladnimi dolinami. Na severu se je širila brezkončna stepa. Človek bi jo imenoval morje zelenja, ki ga cvetje poživlja. Na jugu so se dvigale gore, zdaj z gozdovi in zelenjem pokrite, zdaj nerodovitne in kamenite. Ob solnčnem vzhodu se je z roso pokrita trava blestela kot bi drago kamenje deževalo. Med bičjem skrite ptice so začele poletavati in peti; lahka meglica se je komaj vidno pozibavala nad reko in solnčni žarki so jo zlatili.

Ob praznjih dneh je Čabanova družina imela mnogo, mnogo gostov. Včasih je Semen Vorošilo prihajal, včasih pa tudi Andrej Kruk; iz daljave so slišali sveži in zvonki glas lepe Hane, ki se je tako rada smejala, ali pa so opazovali ladjico Vasilija Grima, ki je pristajal... in za njim je prihajalo še pet, deset drugih, bodisi mož ali žena, fantov ali deklet, otrok ali celo starcev. K tem je tudi Danilo zahajal.

V tistem času so bili Ukrajinci že vsega siti: na eni strani so jih hoteli zase pridobiti Rusi, na drugi pa poljsko plemstvo. Ukrajina je bila pogazena od obeh strani, vse se je upiralo ter bridko objokovalo izgubljeno neodvisnost. Ruske čete so pridrele v Ukrajino. Car je obsipal z uslugami in darili voditelja, ki je bil za Ruse; voditelj, ki je bil za Poljake, se je utrdil v nekem mestu in vabil vse prijatelje svobode, naj se mu pridružijo. Po kateri poti naj človek krene?

Časi so bili težki, zelo težki! Še celo otroci so težko dihali.

II.

Ljudje so se zbrali pri Danilu Čabanu. Večer je bil mračen, gostje so mnogo mislili, a malo govorili. Celo gospodarji se niso mogli smejati. Ljudje so si imeli z očmi dovolj povedati. Vsi so imeli isto skrb.

Zdaj pa zdaj so se obračali k Andreju Kruku. Vpraševali so ga: »Ali bi se čigirinski zidovi mogli ustavljati napadu? Ali so vojaki zanesljivi? Kaj če bi prebrali še enkrat zadnji poglavarjev razglas? Nekateri ga ne poznajo. Ali ve kdo, je-li se je kaj prida prostovoljcev javilo?«

Andrej Kruk je vse to dobro vedel in je zato prav gladko odgovarjal. Opisoval je čigirinske utrdbe, jarke, rove, vrata, kakor tak, ki je bil tam in še pred nedavnim vse to večkrat videl.

Ko so možje govorili, so se vretena ustavljala in žene so z grozo poslušale. In kadar so možje molčali in kadili, so izpregovorile potihem med seboj nekaj besed.

»Spet novi boji ob Veliki,« pravi ena.

»Koliko jih je padlo?« vpraša Mogila. Zažgali so Terni; Krinica pa še gori.

»Veste,« je reklo mlado dekle, »ali veste, če...«

Toda ni mogla vsega povedati; ustnice so ji bledele, debele solze so ji udrle po licu in groza ji je stisnila zobe.

Stara žena je rekla: »Vsi moji so mrtvi. Sama sem na svetu. Vsi so govorili: ‚V vojsko gremo‘; moji pogledi so jim pravili: ‚Prav, otroci! oni so pa pristavljali: ‚Ukrajina si pribori svobodo‘; pa sem jim

odgovarjala: „Res je, otroci moji!“ Vsi trije so ostali na bojnem polju, a Ukrajina še ni svobodna!«

»Oh!« — je vzdihovala mlada žena, »Tudi se postavljajo smrti v obraz, a ne dosežejo nič. Če bi človek vsaj mogel reči: „Umiram, a drugim zapuščam, kar sem iskal...“«

Starka ji seže v besedo: »Nisi me razumela. Kadar gre za domovino, se ne pogajamo za ceno in si ne govorimo: „Ali se nam bo posrečilo?“ ampak: „To je moja dolžnost“, in vsak se spusti v bojni metež. Kogar ubijejo, je junaško umrl; to je boljša usoda kot sramotno življenje. Moji so tako storili. Naj jih Bog sprejme v svoje naročje! Če bi bilo treba, bi spet začeli od kraja.«

»Prav imate, ne motite se,« je reklo več žena.

Otroci so bili v strahu, niso se igrali, ne kričali in ne smejali, ampak so sapo zadrževali ter poslušali.

Mala, prav majhna deklica s plavimi lasmi, z velikimi bleščečimi očmi in s škrlatnimi ustnicami je bila edina videti zatopljena v svoje delo. Metala je bilke bičja v svoj predpasnik in pletla kite iz njih.

Večer je mineval in vedno bolj mračno in mirno je postajalo. Vse je molčalo; deklica je zaspala z nespleteno kito med prsti. Noč se je približala in zvezde so zasijale.

Kar nekaj potrka na okno. Tako nepričakovano je bilo, da nihče ni hotel tega svojim ušesom verjeti; a potrkalo je zopet in še tretjič prav razločno in močno.

Gospodar je vstal in šel odpirat. Gostje in prijatelji so si prižgali pipe in začeli kaditi. Zadnji udarec se je še bolj jasno slišal od okna. Tisti, ki so kadili, so zatrepotali, a otroci so se spogledali. Danilo je napol odprl vrata in vprašal: »Kdo trka?«

(Dalje.)

Gustav Strniša:

Solnčna basen.

Deževne so vroice
zvezale solnčece
in daleč so ga skrile
za žalostne meglé.

Solnčece je spalo,
sèn sanjalo težak,
da nikdar ne bo vstalo,
da vladal bo le mrak.

Prestrašilo se sanj je
in dvignilo roke —
blesteče žarke svoje,
se vzdramilo smeje.

Vroci deževne zdannaj
izginile so že,
poljublja solnce zemljo
in rosne nje solze.

Ivan Albreht:

Zarja vabi.

Zgodaj kliče zora: »Vstani!
Polno biserov v ravani
vabi mladi roč v gosti!
Si nastrežeš jih v dlani,
te ne bo žulilo delo —

Se napiješ jih z očmi,
vse krog tebe bo cvetelo —
Si natrosiš jih v srce,
blagor ti od dne do dne,
ker pod solncem staro, mlado
te bo vse imelo rado!«

Mirko Kuncič:

Jesen bednih otrok.

*Tiho se je poslovila od nas
zlata kraljica pomlad,
tiho odšla je s samotnih poljan
v svoj daljni pravljični grad.*

*Zdaj smo brez solnca, brez ptičkov, brez rož ..
Kaj bomo, jojme, počeli?
Sedli za peč bomo, če bo kaj gorka,
gladne želodce si greli...*

*Ded pa nam pravil bo pravljice
iz daonih, daonih dni,
ko je bila še vsem tuja jesen,
zima in črne skrbi. —*

*Hej, takrat, ko so še z grmov viseli
sami medeni kolački,
hej, takrat, ko so se dobro imeli
kralji — in tudi berački...*

Venceslav Winkler:

Zvonovi pojo.

*Matjažek čez Glino,
Matjaž čez Studeno —
stezè so se skrile
v goščavo zeleno.
Na levi so klanci,
na desni so griči
in treba hiteti
kot plavajo ptiči.*

*Matjažek se muči,
Matjaž se spotika,
in cerkev na hribu
se z menoj odmika.
In vendar je treba
hiteti do konca
za pesmijo lepo
do solnca, do solnca...*

Jurček je dva dni čital neizrečeno lepo knjigo o severnih krajih, kjer je večna zima doma. Tako živo so bile popisane nevarnosti ledenega morja in sneženih poljan, pa beli medvedje, kiti, mroži in vsa zverjad, ki se tam po neskončnem ledu ali snegu pase in preganja, da je Jurčka o sv. Jakobu mrazilo in grozilo. Zato je šel po čitanju na solnce, kjer mu je pa kmalu prevroče postalo. Zato je krenil v gozd in šele v prijetni poletni senci je brez nevšečnosti mislil na večno zimo.

V gozdu je Jurček zagledal lanski piškav oreh. Na piškav oreh se da včasih amenitno zapiskati, kar vsak fant ve in kar že sama beseda pove. Jurček pobere oreh in poskusi zapiskati nanj. Najprvo ni šlo. Ko je pa usta prav našobil in oreh prav nameril, je zapiskal, da je kar glušilo. Vesel je hotel še enkrat tako zapiskati, pa je videl, da se je zemlja pred njim odprla in je iz luknje pokukal škrat.

»Čemu si me klical?« je vprašal škrat.

Jurček se ga je malo ustrašil, vendar ne prehudo. Ni bil strahopeten in korajžno mu je odgovoril:

»Nisem tebe klical, samo na piškav oreh sem zapiskal.«

»Že vem,« je dejal škrat, »ali ti ne veš, da sem jaz škrat Povsodnik, a oreh, ki ga imaš v roki, je bil moj, dokler ga nisem zgubil. Ker si

imel srečo, da si ga našel, imaš zdaj oblast nad menoj. Kadarkoli me z njim priklieš, te moram prestaviti na katerikoli konec sveta želiš. Ko se tam naveličaš, mi lahko spet zapiskaš, da te spravim nazaj ali drugam.«

To je imepitno, tak oreh je zlata vreden, — si je mislil Jurček ter premišljal, katero deželo bi imenoval. Ali od nenadne sreče se mu je preveč v glavi vrtelo in se ni mogel nobene spomniti.

»No, si se že kaj domislil?« ga je opomnil škrtat.

»Na severni tečaj!« je šinilo ta hip Jurčku v glavo in iz ust. »Tam ni bil menda v resnici še nihče, in jaz bom prvi človek, ki ga bom zares videl!«

»Torej zapiskaj še enkrat na vso moč!« mu veli škrtat Povsodnik.

Jurček potegne sapo globoko vase, nastavi oreh k ustom in zapiska na vso moč. Tako neznansko je zapiskal, kakor bi mu šla lokomotiva skozi ušesa, in od silnega piska se mu je pred očmi stemnilo, da za hip ni nič vedel. Ko je k sebi prišel in slišal še odmev piska, je bil pa že na severnem tečaju. To se pravi, ne čisto na tečaju, ampak dvajset ali trideset metrov strani.

Natanko na severni tečaj ne more nihče stopiti, ker strči tam iz zemlje os, o kateri se v šoli učimo, da se zemlja okoli nje vrti. In Jurček je strme gledal to os, ki so jo učenjaki izračunili, ki je pa ni še nihče videl. Več metrov je bila debela, iz najboljšega jekla valjana in svetila se je kakor nikel. Iz zemlje je strčala tako visoko, da ni bilo videti konca. Okrog osi je bila v zemljo vdelana velikanska medeninasta puša, kjer je os najbrž po kroglicah tekla, a nad pušo je oklepalo os veliko in močno železno ogrodje, med katerim je bilo vse polno velikih in malih zobatih koles, varoval, krmil, regulatorjev, ur, meril, puš za mazanje in drugih takih stvari, ki jih vidimo pri strojih.

To je bila priprava, ki je gonila zemljo okoli osi. Nekatera majhna kolesca, ki so bila zavarovana s kovinastimi skledicami, so se vrtela zelo hitro; druga večja bolj počasi, največja, ki so poprijemala os, so pa skoraj stala. Torej je bilo nekako podobno kakor pri uri, in v oni velikanski škatli, vdeleni med dve posebno močni železni kozi, je moralo biti skrito pero, zakaj iz škatle je štrlel orjaški ključ za navijanje.

Vrh vsega kolesja je bila pritrjena na ogrodje velika, okrogla medeninasta plošča, ki je imela na sredi luknjo za os. Na robu te plošče so bili zarisani in s številkami zaznamovani poldnevnik, razdeljeni na minute in sekunde, a dva kazalca na nasprotnih straneh osi sta kazala, kje je ta trenutek na zemlji poldne in kje polnoč.

Priprava je bila potemtakem res nekakšna ura, vendar tako velikanska kakor si jo človek težko misli. In seveda je moral tej reči nekdo streči, zakaj brez navijanja, mazanja, snaženja in brige se toliko kolesja ne more gibati. Posebno ne, če goni zemljo, ki se mora bolj točno vrteti kakor vsaka ura. Že zaradi učenjakov in zvezdogledov, ki so tako sitni in natančni, da izračunajo na sto let razliko za desetinko sekunde in zapazijo precej vsako najmanjše opletanje, če se v kolesju kaj zrahlja.

Ko se je Jurček za prvo silo nagledal osi in kolesja, se je ozrl še naokrog. Kaj posebnega ni videl. Tu in tam so stale velike posode od olja za mazanje, nekatere polne, nekatere prazne, razno orodje je ležalo po tleh, ključi, klešče, vintе, vijaki in pile, a led in sneg sta bila ponesnažena z oljem in črnimi cunjami. Malo bolj v strani je zagledal oba velikana, ki oskrbujeta severni tečaj.

Eden je spal, ves v sneg zakopan, da je samo glava ven molela, drugi je pa v medvedje kože zavil sedel pri oguju in pekel na ražnju dva tjulenja. Včasih je z desnico segel po veliki kadi, ki jo je imel poleg sebe,

napravil par požirkov in si z zadovoljnim cmokanjem z dlanjo obrisal usta. Po močnem duhu pijače je Jurček uganil, da se velikan krepča z ribjim oljem, kar ni nič čudnega, ker v severnih deželah neki tudi na svatovanjih samo ribje olje pijejo. Ogenj je pa velikan kuril s svetlim črnim premogom, o katerem vemo, da ga je okrog severnega tečaja dosti.

Velikan, ki je imel stražo, je sedel s hrbtom proti Jurčku in se ni nič ozrl, ker je bil baš prej vsa kolesa namazal in pregledal. Vsa so bila v redu, in če bi se kaj pripetilo, bi zadržali zvonci med kolesjem, a velikan bi bil z dvema, tremi koraki na mestu. Da bi si stvar še bolj natanko ogledal, je Jurček porabil priliko in začel plezati med kolesjem po ogrodju. Z orehom v žepu se je povzpenjal čimdalje više in seveda povsodi poskusil kaj odvijati ali privijati. K sreči je bilo narejeno vse za roke in moči velikanov, navaden fantek ni mogel nič premakniti. A zobatih koles se vendar ni dotikal, pred temi je imel strah. Je še predobro pomnil, kako so ga bili oče neusmiljeno našeskali, ko je hotel v slamoreznicu prste vtikati.

Seveda je škoda, da je to čudovito uro gledal samo otrok z otroškimi očmi. Da je čudodelni piškavi oreh prišel pravemu človeku v roke, ki bi vse natančno izmeril, pretuhtal in popisal, koliko dragocene koristi bi imela znanost in učenost! Ali pomagaj Bog, ko je on sam tako ukrenil, da naj na svetu le otroci iztaknejo čudežne stvari, častitljivi učenjaki pobirajo pa navadne piškave orehe!

Kolesja sit se je jel Jurček truditi čisto na vrh, na tisto ploščo s pol-dnevniko in kazalcji. Res je srečno še tja prilezel in se široko razgledal po severnem tečaju, zakaj ogrodje pod njim je bilo visoko kakor stolp. Plošča na vrhu okoli osi je bila pa tudi zelo široka, in ker ni stal na robu, mu je zakrivala vso nesnago okrog tečaja. In ko ni videl nesnage, je moral reči, da je na severnem tečaju lepo, posebno ko je zadel tak lep dan.

Daleč so se razprostirale valovite bele in stekleno zelenkaste ledene poljane, tu in tam se je vanje zajedalo temno zeleno morje. Po morju so plavale srebrne ledene plošče in rožnate ledene gore, ki so se po njih prepeljavali beli medvedje. Iz zelene vode je tu in tam pokukal mrož z dolgimi belimi čekani, ali pa obla glava tjulenja z začudenimi okroglimi očmi in smešnimi brki, ki so Jurčka spominjali na krčmarja v domači vasi. Vmes so plavali kiti, brizgali iz nosnic visoke vodomete, ki so se v solncu mavrično iskrili, a na jasnem nebu je stalo nizko veliko solnce, ki ni ne vzhajalo ne zahajalo, temveč se vodoravno pomikalo na obzorju.

Od solnca proč je tekla pa do drugega konca obzorja ravna, modrikasta senca zemeljske osi, ki je strčala še visoko, visoko iz srede plošče.

Prav res je bilo lepo, ali tudi lepote se človek naveliča, če je lačen in če ga zebe. In Jurček je bil že lačen, pa tudi zebsti ga je jelo. Sicer na severnem tečaju ni zmerom tako mraz, kakor si mislimo; kadar noč in dan sonce sije, se tudi tam zrak kaj ugrije, vendar poletna obleka le ni za tiste kraje. Torej je hotel Jurček domov. Segel je v žep po svoj čudodelni oreh, ga nastavil k ustom — a tu se mu je nesreča pripetila.

Od plezanja in stikanja po ogrodju je imel Jurček roke vse mastne, od mraza pa prste vse otrple. Ko je hotel oreh prav trdo k ustom stisniti, da bi nanj zapiskal, se mu je iz mastnih prstov zmuznil in odletel kakor česnjeva peška. Padel je na ploščo, poskočil dvakrat, trikrat po nji in se zatrekljal čez rob med ogrodje.

»Penk, penk!« — je slišal Jurček vkljub brnenju kolesa, kako se je oreh zadeval ob železje in potem nenadoma zarožljal kakor vrtavka v skledi. Ta hip je reklo nekaj »resk!«, pod Jurčkom je čudno zaškripalo, ogrodje se je pretreslo, kolesje je utihnilo, a koj nato so zadrdrali zvonci. Oreh se je bil ujel v skledo, ki je varovala najmanjša kolesca; ta so ga dobila med zobe in strla, pri tem so se zateknila — in zemlja se je ustavila v tečajih. (Dalje.)

Mara Husova :

Štruklji.

Sami smo bili doma. Šest nas je bilo: trije fantiči in trije dekliči. Najmlajši brat je še pehal svojo leseno stavnico po hiši, se v njej vrtel in pel ko vrabec, triletna sestrica je pestovala mlado mucko, petletni Miro je pod ognjiščem lovil ščurke in na ves glas nekaj prepeval, na ognjišču pa smo sedeli: jaz, Mila, ki je že hodila v prvi razred, Tone in pes Turko.

Zunaj je rosilo. Strašno nas je mikalo na dež, ali mama je ukazala, da moramo varovati hišo in mlajše otroke.

Dolg čas nam je bilo. »Meni se ne ljubi čepeti doma,« reče Tone in jezno povleče Turkota za uho. Mila se je zabavala s pihalnikom in z vso močjo pihala v žerjavico. Oblaki pepela so se dvigali prav pod črn strop.

»Glejte, meglo delam!« se pobaha, ko se iz ognjišča dvigne gost oblak.

»Veste kaj: štruklje skuhamo!« bleknem in že smo bili vsi štirje na tleh.

»Kdo jih bo mesil?« vpraša nezaupno Tone.

»Jaz!« se pogumno udarim po prsih.

Miro pod ognjiščem je utihnil. Kmalu se pokaže izpod podpečka črna glava iz mračne luknje. V desnici drži škatlico, polno izbranih ščurkov. Primakne se k nam.

»Mesi, Marica, štruklje, ali hitro! Na, celo škatlo živine ti dam!« vrže Miro škatlo predme. Ščurki so bili zanj živina.

»Ph, ščurki, ko bi bili vsaj hrošči.«

»Kaj bi s hrošči? Ščurki pojejo,« je malce užaljeno objasnjeval.

»Hrošči pa letijo in so nam mlin na veter.« Prerekanja in posvetovanja je bilo hitro konec.

Milo pošljemo v trgovino po kvas, Miro dobi v varstvo sestrico in bratca, ki jih naloži v zaboj na kolesih in dirja z njima iz hiše v kamro, iz kamre v hišo. Spotoma hrza in tolče ko konj. Z njim dirja Turko in

laja. Tu pa tam se voziček prevrne in pokoplje pod seboj oba najmlajša. Vrisk, lajež, jok, ropot, direndaj, hi, veselo je bilo!

Jaz in Tone sva šla preséjati moko, pa sito je bilo preveliko za moje prekratke roké. Zato mi je Tone pomagal. Z združenimi močmi sva jo preséjala in stokala. Po trdem delu sva bila bela ko mlinarja, vendar sva se od sile resno držala.

Suho grozdje in orehe sem staknila na kašči. Mila je kvas že prinesla. Zdaj se je začelo najtežavnejše delo. Nič kaj prav na jasnem si nisem bila, kako se taka-le reč prav za prav dela, pa sem orehe, grozdje, kvas in moko kar pomešala. Kakor blisk mi šine v glavo, da mama mesi štruklje z mlekom. Mleka pa ni bilo pri hiši. Takoj po kosilu ga je odnesla mlekarica. Zadrega je bila huda pa kratka. Tone gre pomolzi ovco, ker so bile krave na paši.

Zamesim. Redko, belo zmes postavimo k ognju, da vzhaja. Prej smo še ogenj podtaknili in obesili kotel z vodo na kadenje.

»Ko bodo štruklji gotovi, mora voda že vreti,« razlagam nestrpnim glavam. V kotliču je veselo pošumevala voda, na okno so trkale debele kaplje.

»Zdaj! Gotovi smo!« zavpije Miro, ki je vsak hip pogledoval pod predpasnik, s katerim je bila pokrita skleda. Mila se od veselja zavalila po tleh.

Kako pa zdaj? Voda vre, prečudna penasta zmes se dviga k robu. Vedela sem, da je mama zavijala štruklje v prte in jih kuhala. Naši štruklji pa so bili svoje sorte. Preredka zmes se ni dala zavijati, kvečjem zlivati. V stiski se spomnim na rokav. Ta misel nas je rešila. Vzamem škarje in odrežem oba rokava očetovi srajci, ki se je med drugim perilom sušila na dvorišču. Rokava zavozljam na spodnjem koncu, zlijem vanje štruklje in na vrhu trdno zadrgnem z vrvicami Tonetovih pražnjih čevljev.

V kotel z njimi. Rokava sta se čudovito napela. V štruklje sem umešala preveč kvasa. Toliko kvasa rabi mama za celo peč kruha, štirinajst velikih hlebcev.

Ko je voda začela vreti, sta lahka, s kvasno peno napolnjena rokava začela skakati po vodi ko živa. Tone in jaz sva se oborožila s pepčkom in kleščami ter vsak svoj rokav tiščala v vodo. Miro in Mila sta pa netila, da jima je pot tekla po razgretem životu.

Tedaj se je zgodilo nekaj čudnega. Konec rokava se zmuzne izpod pepčeka ter se postavi pokonci.

»Ušli bodo, ušli bodo!« se dereta Miro in Mila.

»Šli, o jej, šli!« zajoka najmlajša, ki se je z ročicama trdno držala za rob ognjišča in cepetala v strahu, da bi štruklji zares ne ušli po kadenjah v dimnik.

Voda je divje vrela, štruklji so skakali ko nori. Zdelo se je, da bodo res ušli; kajti jaz in brat jih nisva mogla več krotiti. Tedaj pa Tone, že na vse jezen, udari po rokavu s tako močjo, da skoči ven in pade v pepel. Vsi smo onemeli.

»Sama jih kuhaj, saj tudi mami nobeden ne pomaga,« jezno zagodrnja brat.

»Mama je velika,« se vtakne Miro.

Rokav, ki je bil v vodi napihnjen ko balon, je v pepelu takoj splahnil. Ko ga poberem, se je v njem nekaj pretakalo in blobotalo kakor v lačnem trebuhu.

»Ali so kuhani?« nevoljno vpraša Tone.

»Bržkone so,« mu kislo odgovorim. Vso zmes stresemo spet v skledo. Brž planemo po žlicah. Kaša je bila zanič. Samo grozdje smo polovili. Ostanek naših štrukljev je dobil Turko. Ostrižene rokave obesim kar take na vrv. Kar je Turkotu ostalo, skrijemo pod ognjišče, da bodo še grili in ščurki večerjali kakor je menil Miro. Tone pomije skledo in jo hoče postaviti v sklednik. Sklednik je pa bil previsoko, a Tone prenizek. Podstavi si klopico tako nerodno, da se mu zmakne izpod nog. Kar zagrmi. Tone in skleda sta ležala na tleh. On cel, čeprav pobit, skleda pa v sto kosih. Po klancu škriplje poln voz.

»Naši gredo!«

Vsem gre na jok. Srca so v strahu utripala: »Kaj bo, kaj bo?!«

Tone se zmuzne na dvorišče. Tudi Miro in Mila jo nekam popihata. Ostanem sama z najmlajšimi. Na sredi hiše leži prevrnjen voziček, ob njem stavnica, v kamri prevrnjeni stoli, pepel, moka in smeti vse križem.

Mama in stara mati vstopita v hišo.

»Jej, jej, kakšen direndaj ste napravili. Se vidi, da ste bili sami doma.« Črepinjš še ni bila opazila, hvala Bogu!

»Kje pa so drugi?« vpraša babica.

»Ne vem,« odgovorim tiho.

»Pokličí jih!«

Dolgo me ni bilo nazaj. Mračilo se je že. Oče nas je klical. Jaz in Tone sva prišla zadnja. Za nama so se zaprla vrata.

»Kaj ste delali danes popoldne?«

»Tukle,« začivka najmlajša.

Jaz in Tone molčiva. Strah nama je zavezal jezike.

»Vaju, Tone in Mara, vprašam!« se obrne oče k nama.

»Ta je rekla,« pokaže Tone s prstom name.

»Tudi ti si jih mesil!« zavpije Miro iz kota.

»Ni res!«

»Res je, vsi smo jih delali; jaz sem šla po kvas!« pogumno prizna Mila.

»A, takooo!«... Šiba na peči se zgane. Takrat prinese teta Mica v hišo poln naročaj suhega perila.

»Mati! Kdo pa je odrezal rokave z gospodarjeve praznje srajce? Glejte!« In že prileti bela srajca brez rokavov materi v roke. Mama obstane.

»Kdo je odrezal?«

»Ta,« pokaže Tone zopet s prstom name.

Takrat se mi posveti, kako strašno bi bil smešen v taki srajci in golorok. V maškare bi lahko šel, je bila misel bežna pa tako jasna, da sem se na glas zasmejala.

Oče je mislil, da se smejem iz nagajivosti. Neusmiljeno je zažvižgala šiba. Tonetu je samo nekaj zaploskalo okrog ušes, vse drugo se je zrušilo name.

Šli smo vsi skupaj brez večerje spat. Miro in Mila sta se emerila in smrkala. Na Toneta sem bila strašno jezna:

»Ti, zajec, butec zabiti, ti, reva, ki vse vališ na druge! Ti...! Nikoli več se ne igram s teboj, nič več ti ne povem; ne maram te več, nikoli več!«

Tone se pokrije čez glavo in se na vse moje zmerjanje potuhujeno smeje.

»Dobila si jih pa le,« se škodoželjno muza izpod odeje. To je bilo pa še Mirotu preveč. Jezno se izmuza izpod odeje in pride k nama.

»Ne maram več spati s teboj! K njima grem.« Gostoljubno sva ga sprejeli v svojo sredo.

MLADI STRAŽARJI

M. Simončič:

Morje.

Morje, morje,
naše morje!
Veterc ti gladino orje,
soncece na tebe sije
in v pramenih zlatih lije
božji blagoslov.

Morje, morje,
naše morje!
Kaj je tvoja bolečina,
da pod noč tak tožno plakaš?
Mar sinove svoje čakaš,
ki jih vzela je tujina?

Morje, morje,
naše morje!
V dan osvete,
kadar blisk čez tebe sine,
naj vzbesnijo ti globine
v divjem srdu maščevanja
za solze neposušene,
za nedolžno kri prelito,
za sinove izgubljene
tam od Soče, — Gospe Svete.

Naše morje.

Poglejmo malo na narodnostni zemljevid Evrope! Na njem vidimo, kako so posamezni narodi to zemljo posedli. Nas posebno zanimajo slovanski narodi in zlasti še, kako so ti znali pridobiti si posest ob morju. Ob Baltiškem ali Vzhodnem morju dosežejo Poljaki samo v slovitem koridorju pri svojem pristanišču Gdinji nekaj kilometrov morske obale. Velikorusi so se le s težavo skozi ozemlje finskih narodov pririnjili do najnotranjega Finskega zaliva pri Petrogradu (Leningrad), kjer je car Peter Veliki Rusom l. 1703 prebil okno v svet. Več obale so si Rusi osvojili ob Belem morju, ki pa je del Severnega ledenega morja, ob katerem tudi prebivajo Velikorusi na Murmanski obali in ob izlivu reke Pečore. Toda vsa ta obala, ki so jo zasedli Poljaki in Rusi na severu, ima neke težke pomanjkljivosti. Baltiško morje je proti zahodu odprto le skozi ozke prelive, ki so v posesti tujih narodov in jih lahko ti narodi zapro. Finski zaliv zamrzne, Belo morje pa je kar pol leta zaradi ledu nedo-

Supetar.

stopno, samo Murmansko obrežje, čeprav na skrajnem severu Evrope ležeče, je prosto ledu in nudi odprto pot v svet. Če pogledamo sedaj na jug, vidimo, da so Velikorusi samo ob Donu dospeli do skrajnega konca Azovskega morja. Tudi sem jih je pripeljal car Peter Veliki. Toda ker so Velikorusi združeni z Malorusi ali Ukrajinci v eno državo, se razmere zelo zboljšajo, kajti Malorusi so zasedli vso obalo Črnega morja od izliva Donave do tam, kjer gorovje Kavkaz doseže morje. Važen je tudi bolgarski del črnomske obale, ki sega od Donave proti jugu do bolgarsko-turške meje. Manj ugodno pa je, da je izhod iz Črnega morja zelo ozek in sta obe ožini (Bospor in Dardanele) v oblasti Turkov. Bolgarsko narodno ozemlje sega tudi prav do vrat Soluna ob Egejskem (Belem) morju.

Naše oko se ustavi ob Jadranskem morju. Kakor široka morska cesta v Evropo se nam zdi ta del Sredozemskega morja, ki že od najmegelejše davnine ne loči, ampak družī Stari svet (Evropo, Azijo, Afriko). Na

zapadni strani te morske ceste je Jugoslovan doma. Že nad 13 stoletij biva tod. Vsi trije jugoslovanski bratje, Slovenec, Hrvat in Srb, so posedli obalo. Samo ob Črnem morju ima Slovan več morske obale v svoji lasti, a po svojem pomenu je slovanska jadranska obala važnejša od slovanske črnomske obale. Od izliva čudovitega Timava pri Devinu na skrajnem severnem koncu Jadrana pa do izliva reke Bojane se razprostira naša morska obala, v ravni črti nad 600 km dolžine. Prvi del te obale na skrajnem severu je sicer politično odtrgan od našega narodnega telesa. Na tem delu obale so se zaradi političnih razmer ohranili tujatam še stari neslovanski prebivalci, ki pa so se v teku stoletij zelo pomešali s Slovenci. Vendar sta vkljub neugodnim političnim razmeram slovenski kmet in ribič držala svojo posest od Devina do vrat Trsta in od Trsta dalje do Pirana trdno v svojih rokah in jo še držita. Tudi ob zahodni obali je naša posest dosegla morje, vzhodna Istra je pa itak na vseh narodnostnih zemljevidih označena kot hrvaška.

Politična razcepljenost Jugoslovanov je dolgo tlačila k tlom zanimanje za morje. Čudno se bo zdelo, da so v naših mladih letih le malokateri videli morje na svoje oči. Šele, ko me je po končanih študijah pot pripeljala na prvo službo v Gorico, sem hitel, da vidim morje. Videl sem naše morje na najlepši točki — z Devinske skale. Prvo je bilo, da sem to morje tudi pokusil. Hotel sem vedeti, ali je res slano, kakor so nas učili. S pergiščem sem si zajel čiste, a tople vode in se prepričal, da je taka, kakor so nas učili. Kadar sem pozneje imel malo več prostega časa, sem se peljal s tedaj novo železnico na rob Komenske planote in šel na najlepšo razgledno točko gore Trstelj in sem občudoval naše morje Adrijansko. Gledal sem obalo, divil se krasoti Miramara, divnega gradu, ki ga je dal zgraditi poveljnik avstrijske mornarice nadvojvoda Maksimilijan, poznejši nesrečni cesar Mehike. Po mirni gladini pa so kakor morski galebi plavale ribiške jadrnice, ali pa so rezali svojo pot veliki parniki. Zanimanje za morje je v zaledju raslo, odkar je stekla l. 1905 bohinjka železnica in odkar se je slovanska razdvojenost v Kranjce, Štajerce, Korošce in Primorce začela umikati vseslovanski skupnosti, ki se je nveljavljala po zadrugah in v prosveti (Mohorjeva družba, prosvetna društva, Ciril Metodova družba). Dijaki kranjske gimnazije so me naprosili, da smo o veliki noči l. 1912 napravili izlet na Adrijo. Obiskali smo Trst, Benetke in ob povratku Miramar ter se od obeliska na Opčinah s pogledom na Tržaški zaliv poslovlili od našega morja. Globoko se je vtisnil ta pogled v spomin.

Danes, ko pod jugoslovansko zastavo po Adriji plovejo mogočni parniki, ko na naših bojnih brodovih vihra naša zastava, ko nad sinjo gladino krožijo v zraku naši hidroavijoni, že ni več dogodek, ako mlad dijak ali celo učenec ljudske šole kje iz notranjosti obišče morje. Zanimanje raste. L. 1924 so abiturijenti in abiturijentke ljubljanskih srednjih šol sklenili svoj abiturijentski izlet na morje, a ne po najbližji poti, temveč daleč na okoli, Brod—Sarajevo—Dubrovnik. Ta točka ob morju je najlepši biser naše obale. Ni čuda, da so izborni plavači kar zaplavali v morje in splavali celo na smaragd — na biserni otok Lokrum pri Dubrovniku. Vojaški tender (manjši parnik vojne mornarice) nas je vozil po Gruškem zalivu do izvira Dubrovniške reke in dalje ob obali v Trsteno pod ogromne najstarejše platane. Z našo ladjo smo se vozili odtod v Split in dalje na Sušak. Koliko spominov! S srcem in razumom se vedno bolj in bolj veže celokupna Jugoslavija s svojim morjem. Gorovja in puste kraške planote, ki naš večji notranji del nekako obračajo proč od morja, so danes prema-

gane. V pol ure nas pripelje aeroplan iz Ljubljane na Sušak in kmalu se bomo na isti način vozili tudi dalje v Split in še dalje.

Na tisoč dalmatinskih in istrskih otokih in otočičih ob tisočih skritih zalivih in zajedah se zbira mladina in tudi starejši v poletnih mesecih, da se okrepe, da dobe vtis velikosti mogočnosti najmogočnejšega elementa na naši zemlji — morja. Iz knjig o našem morju (n. pr. »Naše morje« Družbe sv. Mohorja 1935) se stotisoči pouče o vsem, kar je treba vedeti, da je površina Jadrana okoli 130.000 km², največja globina 1228 m, dolžina okoli 800 km, širina pa največ 200 km, da je morje proti jugu sicer malo zoženo, vendar je Otrantska ožina še vedno 75 km široka in da nas smer Jadrana vodi naravnost proti najvažnejši cesti Starega sveta Sueškemu prekopu in Rdečemu morju v Indijski ocean, v bajno deželo Indijo Koromandijo ali pa tudi tja, kjer naši slovenski misijonarji širijo sveto vero in omiko med bengalskimi otročki.

„Jadranski teden“.

Pravljlična deveta dežela, po kateri je tisoče in tisoče mladih src koprnelo in si vanjo priti želelo, za nas Jugoslovane ni samo prijeten sen, marveč prava resnica. Jugoslavija ima na jugu tam onstran visokih kraških gora pravo resnično deveto deželo, kjer se iz nemirne gladine modrega Jadranskega morja dviga tisoč belo opasnih otokov s čudovitimi bregovi in mesti, kjer ob skalnato obal udarjajo morski valovi in spletajo peneče vence in mavričaste pajčolane svojim rajajočim morskim vilam, kjer te vsak korak srečujejo nova čuda in nove lepote.

Vsak Jugoslovan, prav posebno pa naša mladina, ki je organizirana v PJS, hrepeni vsaj enkrat v življenju priti v to pravljlično deželo, se okopati v zelenih valovih pod vročim južnim solncem in vsaj nekoliko dni uživati vse lepote in dobrote našega morja. Da omogoči obisk Jadrana vsem, tudi manj imovitim učencem, je JS ustanovila poseben socialni sklad, v katerega se stekajo dohodki vseh prireditelj JS, da bomo lahko čimprej zgradili mladinski dom ob morju. V okrepitev socialnega sklada smo letos z velikimi slavnostmi in prireditvami obhajali »Jadranski teden«.

»Jadranski teden«, ki je trajal od 28. aprila do 6. marca t. l. so otvorili naši najmlajši stražarji za akademijo Pomladkov v Unionu, kjer so nastopili Pomladkarji vseh šol iz Ljubljane in nam pokazali prekrasne pevske, glasbene in plesne točke.

V nedeljo, dne 29. aprila popoldne je tombola JS strnila nepregledno množico ljudstva in zlasti mladine na Kongresnem trgu, kjer je mnogim srečnežem podelila bogate dobitke, kakor znesek 5000 Din gotovine, brezplačno vožnjo po morju in bivanje na morju, kolo, fotoaparate in drugo.

1. maja je bila v operi izvajana domača opereta »Mala Floramy«, ki zajema snov iz našega pomorskega življenja in je slehernega poslušalca navdala s hrepenenjem in navdušenjem.

2. maja so nam naši odlični govorniki, pevci, glasbeniki po radiu pokazali vse zanimive dogodke in doživljaje, ki jih izletniki doživijo na potovanju po našem Jadranu, iz česar je bila razvidna tudi vsa skrb in trud, ki ga ima JS pri vzornem organiziranju takih izletov.

3. maja smo z gdč. Maurinovo šefko brezplačno potovali s »Kraljico Marijo« po Sredozemskem morju v predavanju, ki se je vršilo v dvorani OUZD. Istočasno nam je univ. prof. g. dr. Böhm v krasnem dveurnem predavanju v društvenih prostorih mornarske sekcije pri »šestici« razložil gospodarski pomen našega morja.

5. maja je bila zaključna družabna prireditev na Taboru, kjer se je po bogatem pevskem, dramatskem in plesnem programu razvilo pravo narodno veselje, kakor v kakem letovišču v Dalmaciji.

Po mestu so se prodajali koleki v korist socialnega sklada in hišni gospodarji so koleke z lično sličico pokrovitelja JS nalepljali na hišna vrata, da se je že na zunaj lahko opazilo, v katere hiše je prodrla ljubezen in smisel za Jadransko morje.

Po ljubljanskih kinematografih so se predvajali filmi o naši trgovski in vojni mornarici.

Vzporedno z Ljubljano so priredili »Jadranski teden« tudi drugi kraji na deželi: Trbovlje, Novomesto, Radovljica, Trebnje itd.

Vse dni »Jadranskega tedna« so prinašali časopisi in listi tako lepe slike in članke o našem morju, da smo lahko res ponosni na svojo domovino, ki ima tako lepo, bogato in dragoceno morje, da nam ga vsi narodi zavidajo. Vsak dan so nas najodličnejši govorniki po radiu seznanjali z vsemi vprašanji, ki se tičejo našega morja in nam odkrivali njegove lepote, tako da so nam srca vztrepetavala v vroči želji, čimprej posetiti to prečudežno deveto deželo.

Mnogo jih je, ki samo sanjajo o nji, obiskati pa je ne morejo, ker nimajo denarja, da bi se peljali po tako dolgi železniški progi preko Zagreba in Karlovca na Sušak. Trst, ki je bil že pred 1300 leti naša najbližja in najboljša luka tudi za vso Srednjo Evropo, so nam odvzeli Italijani in nas tako odrezali od morja. Potrebno je, da zgradimo novo železniško progo, ki nas bo po kratki poti preko Kočevja in Sušaka zopet povedla na svobodno morje. Zato so se v nedeljo ob 11 uri dopoldne zbrale na Kongresnem trgu množice prijateljev našega Jadrana in naši najodličnejši predstavniki ter v veličastni manifestaciji izrazili svoje želje po zvezi Dravske banovine z morjem.

To veličastno zborovanje, ki je izzvenelo v soglasni zahtevi našega naroda po zgraditvi jadranske železnice, je bilo mogočen zaključek »Jadranskega tedna«.

Kadar bo država zgradila to železnico in se bo na jadranski obali ponosno dvigal naš mladinski dom, se bo lahko mnogo naših revnih otrok podalo na morje iskat zdravja, sreče in zadovoljstva. Ti otroci bodo vsako leto prinesli nekoliko tega solnca in veselja v naše mračne šole in žalostne domove, kjer ga bodo vtili tudi v izmučena srca svojih zaskrbljenih staršev. Iz sleherne duše se bo vzdignil po vsej Jugoslaviji udomačeni klic:

»Čuvajmo naše morje!«

Anton Janša — slovenski čebelar.

(Slika na ovitku.)

Letos obhajamo 200-letnico rojstva Antona Janše, veččega čebelarja in znamenitega čebelarskega učitelja, čigar ime ni zaslovelo le po vsej Evropi, ampak je prodrlo tudi preko morja. Saj je s svojim bistrim opažanjem odkril v življenju čebel tajnosti, ki jih niso mogli doumeti mnogi njegovi sodobniki in tudi poznejši čebelarji; storil je s svojimi odkritji tako velik korak, da ga dolgo niso mogli dohiteti in korakamo še sedaj z njim vzporedno.

»Veliko stoletij že smo Slovenci nastanjeni po sedanjih svojih bivališčih in vendar je preteklo komaj nekoliko desetletij, da smo vsaj po imenu znani — ne vesoljni Evropi — ampak le učenemu svetu. Krivo tega je nekaj naše majhno število, nekaj neugodne politične razmere, ki nam do sedaj niso dopuščale nikake samostalnosti, a brez dvoma tudi lastna brezbriznost in z njo združena nehvaležnost do onih možk naše krvi, ki so si zaslužili s svojim delovanjem neminljivo slavo, pa so želi grdo malomarnost pri rojakih, hitro pozabljenost pri tujcih.«

Te besede je napisal Navratil pred dobrimi petdesetimi leti kot uvod k Janševemu življenjepisu.

Anton Janša se je rodil v Breznici na Gorenjskem 20. maja l. 1734, ali je bil vsaj krščen tega dne. Bil je revnih staršev sin; imel je še dva brata in dve sestri. Na Janševem domu so bili gotovo že od nekdaj vneti čebelarji in je bilo torej mlademu Antonu že prirojeno veselje do čebel, pa tudi bister pogled v dejanje in nehanje teh čudežnih živalic.

Pri Janševih pa ni bila doma le umetnost dobrega čebelarjenja, tudi slikarska nadarjenost je odlikovala vse tri mlade Janše. Vsi trije so šli na Dunaj, kjer so se na akademiji likovnih umetnosti vpisali v bakrorezno-risarsko šolo. Anton je bil tam že konec leta 1766.

In kako je postal slikar Janša po dveinpolletnem bivanju na Dunaju nena doma čebelarski učitelj?

Gospodarska družba na Dunaju je iskala dobrega čebelarskega učitelja. Pri ravnatelju družbe se je oglasil nekaj dni pred 3. majem l. 1769 »Kranjec, po imenu Janša, ki že sluje po svoji posebno bistri glavi ali nadarjenosti za slikarstvo in je v razgovoru pokazal, da je dober čebelar ter je imel doma, kakor pravi, po kakih 100 panjev čebel, tako da je živel res ob čebelarstvu.«

Družba ga je sprejela in Janša je začel čebelariti, da pokaže, kaj zna.

Leta 1773 so čebelarji po njegovem novem načinu že po vsej dunajski okolici, kamor je hodil kot potovalni čebelarski učitelj poučevat. Izračunali so, da je bil samo v dunajski okolici v dveh mesecih pridelek medu in voska vreden

nad 10.000 gld. Trdili so naravnost, da bi se v tako kratki dobi ne pridobilo toliko »plačilo pridnosti« brez Janševih poprej neznanih pomočkov, zlasti ne brez tega, da bi se bile vozile čebele na pašo »na ajdovo polje«. Ta »kranjski« ali »Janšev način« namreč tedaj tam še ni bil znan. Janša je imel l. 1770 16 panjev, l. 1771 jih je bilo že 66, leta 1772 pa celo 300.

V tiskanem »navodilu« za državne čebelarске učitelje (8 aprila 1775) čitamo, da se je smelo takrat v javnih čebelarških šolah učiti samo po »preizkušanih načelih, ki po njih uči prvi čebelarški učitelj Janša«.

Toda Janša ni svojih naukov razširjal samo ustno, temveč tudi pisмено. V kratki dobi je napisal dve knjigi o čebelah in čebelarstvu. Prva knjiga »Razprava o rojenju čebel«, je izšla še pred koncem drugega leta njegovega čebelarjenja na Dunaju, to je leta 1771, seveda v nemškem jeziku.

V »Razpravi« pripoveduje Janša, kako je začel čebelariti in kako se je proslavil z umnim čebelarstvom; nadalje govori o tem, kako nam koristijo čebele s sladkim medom in dragim voskom. Razlaga, kako je vzljubil že z mladih nog te stvarce, s kako radovednostjo je opažal njih uredbo, red, delo in skrivnosti ter o njih premišljeval.

Janša je že v svoji »Razpravi« obljubil, da bo podal čebeloljubom iz svojih dolgih izkušenj kaj obilnejšega iz te panoge gospodarstva. In res je delal in pisal na vse pretege, kadarkoli je imel časa, da bi podal popoln nauk o čebelarstvu. Toda preden ga je mogel izdati, ga je dohitela smrt. Umril je, star šele 39 let, 13. septembra leta 1775 na Dunaju za vročinsko boleznijo, kakor je zapisano v protokolih dunajskega mestnega magistrata.

Dasi Janša ni doživel veselja, da bi videl svoj drugi umotvor med narodom, vendar to dragoceno delo ni propadlo. Našel se je na srečo ves rokopis in dve leti po pisateljevi smrti je izšel njegov »Popoln nauk o čebelarstvu«, seveda zopet v nemškem jeziku. Izdal ga je njegov učenec in naslednik Jos. Münzberg. Delu je dodanih 7 slik v bakrorezu; kažejo nam podobo satovja z matico, čebelo in trotom, ki ne zmoremo niti danes boljših, in še več drugih podob čebelarških priprav z njihovimi deli vred. Omembe vredna je slika, ki predočuje take panje, kakor jih je rabil Janša sam, pa tudi navadne kranjčice. Dalje sta narisana dva čebelnjaka različne velikosti, voz za prevažanje čebel in še nekaj čebelarškega orodja in posodja. Vse te slike je naredil Janša sam.

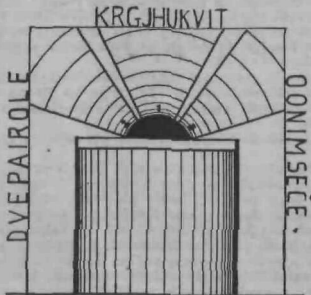
To delo je uživalo silen ugled in je doživelo v kratkem času še dve nemški izdaji. Obe Janševi knjigi sta danes velika redkost, pred vsem v naši državi.

Janša je brez dvoma duševni velikan med čebelarji. Poznal je že vse skrivnosti iz življenja čebel, ki je nanje sedanost tako ponosna.

Ni torej čudno, če so imenovali že nekdanj Janšo »našega domorodca, vel'ega vojvoda in očeta čebelarstva«, da je Janša ne le prvi čebelar v vsem cesarstvu, ampak celo kralj čebelarški v vsej Evropi in če je končno krstil njegov »Nauk o čebelarstvu« za »čebelarško sv. pismo«.

Večnega spomina, so dostojne zlasti te-le Janševe besede in vredne, da se zapišejo z zlatimi črkami: »Jaz ne končam nobene čebele zaradi medu in voska, ampak jih ohranim žive in zdrave, da mi n-sijo drugo leto zopet voska in medu.« (Po Raiču.)

Ogenj.

Imena rešivcev sprejemamo do 10. vsakega meseca.

Nagrade so:

1. Mladinska knjiga.
2. Vežan »Vrteč« z »Angelčkom«.
3. Molitvenik »Večno življenje« z zlato obrezo. — Kar si kdo izbere.

Kdor pravilno reši uganke v vseh desetih številkah in je izžreban, gre na morje —

z a s t o n j
